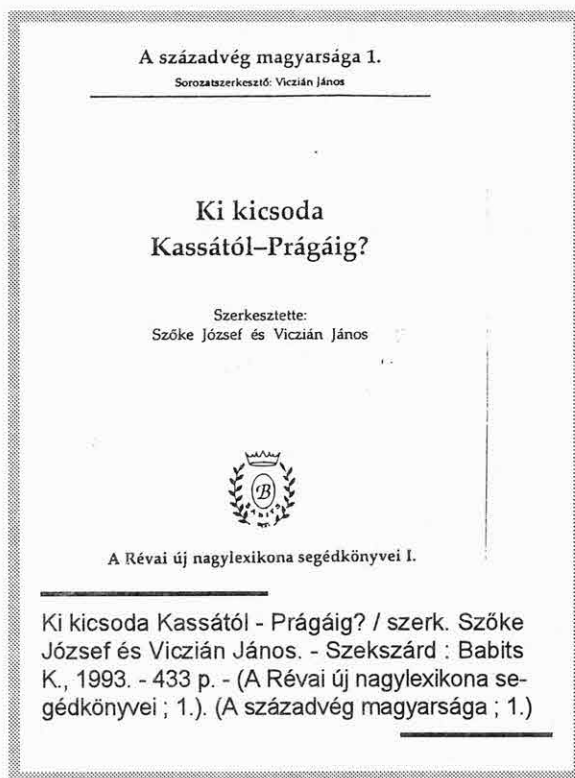

Ki kicsoda Kassától - Prágáig?

A szekszárdi Babits Kiadó a Révai új nagylexikon segédkönyvei címen, a tervezett lexikon alapozó munkálataként (dicséretes előrelátással) segédkönyvek egész sorát tervezi közreadni. E sorozat egyik alsorozata *A századvég magyarsága*, amelynek a kiadói tervek szerint két éven belül „tucatnyi” (!) kötete jelenik meg. Ezek egy része *intézményi-tematikai*: Ki kicsoda a sajtóban, a sportban, a közgyűjteményekben s a kiadói szerkesztőségekben, az egészségügyben, a művészetben, a mezőgazdaságban, a felsőoktatásban stb. (felsorolásuk a kötet utolsó „hirdetési” oldaláról), más része *földrajzi-etnikai* megközelítésű (a szomszéd országokban élő magyar nemzeti kisebbség reprezentánsait összegyűjtő), mint ez a sorozatnyitó kötet is.

Kötetünk két világháború közti előzményeiről, anyaggyűjtési gondjairól, módszertani ismérveiről szerkesztőségi előszó tájékoztat *Köszöntjük az Olvasót* címmel. Sajnálatos, hogy a vállalkozás egészét és e kötet „paramétereit” illetően nem a kellő részletességgel és pontossággal. Például: összesen hány kötetre tervezik a sorozatot (mi van a „stb.” mögött, milyen további nemzetiségi kötetek várhatók), milyen „merítésből” jött össze e kötet életrajzi anyaga, mikor zárták le az anyaggyűjtést, a kérdőívek adatain túlmenően melyek voltak alapvető lexikális és bibliográfiai forrásai? Ez utóbbiról csak a *Rövidítésjegyzék* tájékoztat igen hiányosan, mindössze két hazai (Görömbei, 1982; Gulyás) és két szlovákiai magyar nyelvű forrásrövidítést (Szeberényi 1988; Szőke) feloldva. A többiekéről és általában a szlovák nyelvűekről csak a cikkek egyenkénti tanulmányozása útján szerezhetünk „rövid” információt.

A *Ki kicsoda* című életrajzi lexikoni fő rész 1223 élő vagy az adatgyűjtés időpontjában még élt kortárs csehszlovákiai magyar nemzetiségű személyiség (író-újságíró-szerkesztő, politikus, pedagógus, népművelő, tudós, mérnök, orvos, művész, népművész, színész, rendező, sportoló, amatőr színjátékos, táncos, szavaló, CSEMADOK vagy egyéb társadalmi szervezet tisztségviselője stb.) életrajzát, publikált vagy kéziratban maradt műveit és a róla megjelent irodalmat tartalmazza a *Szinnyei* és *Gulyás*-féle írói biobibliográfiai kötetek hagyományait követő felépítésben és objektivitásra törekvő megfogalmazásban. Párosítja a modern

kortárslexikonok életrajzi adatközléseinek sokrétűségét az írói biobibliográfiák bibliográfiai adatközlésének mélységével.

Hogy kik kerülnek be egy kérdőívre és önkéntes adatszolgáltatásra alapozott lexikonba, az jelentős mértékben az adatközlőkön múlik. Az az általános tapasztalat, hogy a kortárslexikonok kiküldött kérdőíveinek jó, ha egyötöde-egyhatoda beérkezik. Ezért a szerkesztők által optimálisnak tartott reprezentációt soha nem éri el egy ilyen kiadvány. (Az előszó tájékoztat arról, hogy ez esetben milyen politikai és pszichológiai motívumok gátoltak meg egyes rétegeket és személyeket a kérdőív kitöltésében.) Ezért nem lenne méltányos a szerkesztőkkel szemben a hazai kortárslexikonokból vagy más forrásból ismert nevek hiányát felróni. Ehelyett inkább olyan nem várt személyi „többlet” hívnánk fel a figyelmet, amely feszegeti e kötet műfaji kereteit. Természetesen minden kortárslexikonba kerülnek be olyanok, akik a kötet megjelenésekor már nem élnek. E kötet tanulmányozása közben azonban találtunk néhány olyan személyt is, akik már a 80-as évek második felében elhunytak. A szerkesztők és munkatársaik kezdeményezésére mégis felvették, mert a maguk területén országos vagy nemzetközi hírű

személyiségek voltak, akik beírták nevüket a szlovákiai magyar nemzeti kisebbség, sőt általában a magyarság legújabbkori művelődéstörténetébe. Bármennyire értékei e kötetnek, felvételük mégis vitatható. A legkiemelkedőbbek nyilván bekerültek már életükben különféle hazai és külföldi általános és szaklexikonokba, mint pl. *Duka Zólyomi Norbert* (1908-1989) orvostörténész, kisebbségkutató. – Van néhány olyan személy is a lexikonban, aki már korábban áttelepült Magyarországra vagy kitelepült (emigrált?) nyugatra. Bár fontos szerepet játszottak a magyar nemzeti kisebbség életében a 70-es évek végéig, 80-as évek elejéig, mégsem indokolt felvételük, ha már nem szlovák állampolgárok. Egy részük életrajzi adatait már az új anyaország kortárslexikona, szaklexikona is közölte, mint pl. *Varga Imre* (1950–) íróét.*

Élekorok szerint e munkában *négy nemzedék* jeles személyiségei található, születési évük szerint a következő arányban: 1900-1920: 96, 1921-1940: 409, 1941-1960: 592, 1961-1978: 126 fő. A legnagyobb arányban képviselt tehát az 1921-1960 közt született két nemzedék. (Ezt a kimutatást könnyű volt elkészíteni a *Születési évek mutatója* alapján.) *Foglalkozásuk* szerint kb. 550 elemi foglalkozási ágat (munkakört, hobbit) képviselnek a személyek az adatközlők szerinti kissé „laza” megfogalmazásban.

A legnépesebb csoport a *pedagógusoké* (óvónők, tanítók, tanárok, igazgatók stb.) együttesen mintegy 200 fővel. Őket követik a *szerkesztők-újságírók* (170) és az *írók, műfordítók* (100), de a *színészek és rendezők* száma is megközelíti a százat. Kisebb arányban képviseltek az *egyéb művészeti ágak* (képzőművészek, zenészek együttesen kb. 50 fő) és a *reáliák* szakemberei (orvosok, mémők, mezőgazdák egyenként jó, ha 30-40 fővel). *Népművelőnek* (népnevelő, közművelő, közművelődési dolgozó, kultúrházvezető, kulturális dolgozó stb. néven is) közel 50 fő tekintti magát. *Könyvtáros* (bibliográfus, informatikus) mindössze 11 fővel (a zárójeles két változat 1-1 fővel) képviselt lexikonunkban. Az egyedi foglalkozások, beosztások közül a „legmagasabbak” a *Szlovák Köztársaság Kormányának alelnöke* (*Zászlós Gábor*), a *Szlovák Nemzeti Tanács alelnöke* (az előbbi és *A. Nagy László*), a *Szlovák*

* Életrajzi cikkeinek másolatát nem ezért, hanem a tartalmi-módszertani kérdések megoldásának illusztrálására közöljük az ismertetés végén.

Kormány (volt) miniszterelnökhelyettese (*Varga Sándor*), aki ma levéltári kutató a pozsonyi Állami Központi Levéltárban, egyben az általa Somorján létrehozott *Nemzetiségi Dokumentációs Központ/Centrum* vezetője. (1993 nyarán megjelent évkönyvük szerint az intézmény már Pozsonyban működik.) A politikai pártok és egyéb társadalmi szervezetek vezetőit nincs itt terünk megemlíteni, de ezek is mind megtalálhatók és visszakereshetők a foglalkozások vagy az intézmények, szervezetek stb. mutatójából.

A kötetnek összesen *nyolcféle mutatója* van, ami e lexikonműfajban szokatlan, sőt párját ritkító teljesítmény nemcsak hazai, hanem még kelet-közép-európai viszonylatban is. Ezt a mutatógazdagságot a szerkesztők szakmai kezdeményezésén túl az tette lehetővé, gyorsan és viszonylag egzaktan kivitelezhetővé, hogy a feldolgozás számítógépes adatbáziskezelő rendszerben történt. Ebben jelölték ki az életrajzok releváns, visszakeresésére érdemes és alkalmas adatait, s írásták ki a tételszámokra hivatkozással. E gépesített módszer előnyeit a manuális mutatókészítéssel szemben nem szükséges bizonygatni könyvtárosok-bibliográfusok számára. Kevésbé közismert és hangsúlyozott az a tény, hogy milyen nagy mértékben vissza is hat az alapanyagra a többszemontú átvilágítás, azáltal, hogy kihozza annak pontatlan megfogalmazásait, divergáló tárgyi és névelemeit. Csak észre kell venni a mutató által feltárt „anyaghibákat”, s ki kell javítani még a nyomdába adás előtt! Enélkül a visszajavítás nélkül nem sokat ér az automatikus mutatózás. Visszatérve a konkrét lexikonra: a szerkesztők felismerték a sokrétű mutatózásnak ezt az alapanyag-javító előnyét, s éltek is vele minden mutatóban, ha nem is tudtak kijavítani minden hibát és pótolni minden hiányt, amit a cikkírók a fogalmazásnál, a mutatókijelölők a kijelölésnél elkövettek/vétettek. Vegyük sorra a mutatókat, mivel tartalmuk, módszerük nem minden esetben egyértelmű, az előszó pedig nem segít az értelmezésben, sem a mutatók (hiányzó) címmagyarázata. 1. *Személynevek mutatója*: az összes cikk címszaván kívül az abban megemlített személyneveket is tartalmazza, kivéve a szülők nevét. A szövegben (faktografikusan) említett neveken (házastárs, mester – tanítvány, zeneszerző – előadó, drámaíró – színész, író – műfordító) kívül a bibliográfiai részeket (művei, róla szóló irodalom) is analizálja, azonban ez utóbbi perszonális adatai kissé hiányosak – nyilván a kijelölő mu-

lasztásából. Néha egy-egy név is hibásan, hiányosan van felvéve, azonos nevű személyek nincsenek megkülönböztetve. Talán, ha tipográfiaileg megkülönböztetik a címszavak tételszámát (fettel) és a róla szóló irodalmat (kurzívvval), akkor még egyértelműbb és használhatóbb lett volna ez a mutató. Szokatlan még e mutatóban (akárcsak a lexikális részben) a keresés szempontjából a névelőzékes (előbetűs) neveknek az előzők betűjéhez sorolása. Itt még utalók sem segítenek a keresésben.

2. *Születési helyek mutatója*: egyértelmű és pontos, kivéve a két Komárom azonos nevét. Ez az egész anyagban és a külön helynévmutatóban is problematikus. Legalább itt meg kellett volna hagyni a „Komárom” nevet a szlovák korszakbeli említésnél.

3. *A születési évek mutatóját* (1900-1978) már hasznosítottuk a tartalmi elemzésnél.

4. *A születésnapok mutatóját* talán legkevésbé használja a mai kutató, olvasó. A családtagok és barátok enélkül is tudják, vagy ha nem: megnézik a névnél. A „nagy embereket” pedig számon tartják hivatalból meg évfordulónaptárakból, amelyekhez ez a mutató is forrásul szolgál.

5. *Álnevek, betűjegyek, írói nevek mutatója*: több is, kevesebb is, mint amit elvárnánk. Főlősséges a szignált cikkek szerzői névjeleinek itteni fölvétele, mert ezeket a címlap hátulján már feloldották. Hiányzik viszont néhány ún. művésznév. Pl. Király Piroska (534) = Cséplő Piroska (533). Végül: hiányolja a használó a valódi név közlését, ezt ui. egy vagy több tételszámra utalással elintézettnek vélik.

6. *A foglalkozások mutatójának* problémáját már érintettük a tartalmi kérdéseknél. Ez bizony nem sokkal jobb a Magyar és nemzetközi ki kicsoda 1992. évi kötetében alkalmazott módszernél: azonos foglalkozásokra eltérő fogalmakat használnak, mivel ragaszkodnak az adatközlők meghatározásához. Másrészt a kijelöléskor nem követték végig az életrajzokban jelzett számos foglalkozásváltást, csak a születési adatok utáni kiemelt foglalkozásokat dolgozták fel. Pedig ez fontos mutató lenne a szakmai kapcsolatok felvétele szempontjából.

7. *Intézmények, szervezetek stb. mutatója*: a leghasznosabb, legsokrétűbb mutató a legtöbbször egyszerű és összetett információelemmel, de egyben a leghiányosabb, legegyszerűsebb is. A kb. 2000 szervezetre, intézményre, időszaki kiadványra (hazai és külföldi évkönyv, naptár, folyóirat, napilap), kitüntetésre, díjra, emlékéremre kiterjedő mutató jó, ha 90-95%-os teljességű! Különösen hiányos az idegen nyelvű sajtó (köztük a

cseh- és szlovák nyelvű) és a díjak feltárása. Ez utóbbiak egy része a személynévmutatóba került, de van egy kis keveredés a helynévmutatóval is. Itt a mutatóelemek alapjelölésével, majd egységesítésével is bajok voltak: ezt a nagy mennyiségű anyagot nem bírták emberi munkával teljessé és pontosá tenni.

8. *A cikkekben található helynevek mutatója* (a születési helyek kivételével) a másik fontos, ám szintén nem hiánytalan és hibátlan mutató. Szöveges és bibliográfiai adata egyaránt utal, ez utóbbiakat illetően a könyvek stb. megjelenési helyén kívül tárgyhelyére is, de ezt a kétféle helyi vonatkozást tipográfiaileg nem különbözteti meg a tételszámozás. Hiányolható a tájak, megyék, járások mint tárgyhelyek felsorolása, ami a regionális (helyismereti) kutatásokat segítette volna. Megfontolandó lenne egy következő kiadásnál a 7. sz. mutató szorosabb intézményi-szervezeti részével kumulálni és kombinált földrajzi-testületi mutatóvá fejleszteni, amire a manuális mutatózásban is van példa. Végül az egész mutatórendszert is élőfejezni kellene (hasonlóan a lexikális részhez) a gyorsabb keresés elősegítésére.

A lexikális részt megelőző és követő kiegészítő háttéranyagok közül a legjobb *A magyar nyelvű lapok* c. sajtóbibliográfia, amely az 1948-1991 között Csehszlovákiában megjelent közel 200 magyar- és kétnyelvű lapról ad tájékoztatást. (Összeáll. Szőke József, Kmeczkó Mihály, Viczián János.) Mindössze néhány kisebb lap nem került bele az életrajzokban hivatkozottakból. Sajnálatos hiányossága az évkönyvek és naptárak fölvételének elmulasztása. (Ezekre pedig a 7. sz. mutató is utal.)

A közigazgatási változások 1919 óta c. alapon szánt bevezető fejezet (Viczián János) kronologikus áttekintése (megye/kerület – járás, majd községi szinten) sem nem elég konkrét, sem nem elég szemléletes. Valójában nincs is rá szükség a lexikon használatához, mert az (a közigazgatási és helynév-változásokkal nem törődve) mindig csak a magyar helyneveket és a (volt) magyar vármegyeneveket használja a szlovák érásban is. Egyedül a lakcímekben közöl eredeti (szlovák stb.) helyneveket, illetve a cseh és szlovák nyelvű kiadványok impresszumában. – *A csehszlovák iskolarendszer áttekintése* (Hornýák Istvántól) jogszabályokra és statisztikai adatforrásokra támaszkodva hasznos lenne, ha nem lenne önellentmondásos az 1949-1990-es évkört áttekintő statisztikája (az alap- és középfokú iskolák-

ról) a Magyar iskolák Csehszlovákiában c. településenkénti címtár-félével, ami viszont csak az 1990. IX. 1-jei állapotot tükrözi, vagyis nem foglalja a korábban létezett, de közben megszűnt iskolák adataival. A legnagyobb hiányossága az, hogy az óvodákkal és a felsőfokú pedagógusképző intézményekkel, egyáltalán a főiskolai képzéssel nem foglalkozik. Holott azok állapota erősen kihat az alap- és középfokú képzésre.

A sorozat első kötete jó példája a hazai és külföldi magyarság együttműködésének, hiszen a sorozat- és kötet szerkesztő *Viczián János* és a mutatózásban közreműködő *Takács Emma* kivételével a népes közreműködő gárda minden tagja szlovákiai magyar személy. Irodalmi és bibliográfiai munkássága révén *Szöke József* társ szerkesztő neve a legismertebb. Az életrajzi cikket megíró további tizenkét közreműködő

névjele a cikkek végén (és az álnevek, betűjelek mutatójában), feloldása a címlap verzőjén található.

A lexikon a Szinyei József Egyetemes Magyar Adattár Alapítvány és az Illyés Gyula Alapítvány támogatásával jelent meg.

A sorozat nyitó kötete magasra állította a mércét! A hazai kortárslexikon-kiadást tartalmilag és módszertanilag megújító kísérletnek vitathatatlan pozitív eredményei mellett vitatható, kellen ki nem dolgozott elemei is vannak a kiegészítő részekben, mutatókban. A szokásosnál talán hosszabb és elemzőbb kritikai bemutatással szeretnénk hozzájárulni a sorozat még sikeresebb folytatásához, továbbá az első kötet „egy esetleges második javított, bővített kiadásának” előkészítéséhez.

Kertész Gyula

Azonos személy életrajzának változatai kortárs lexikonainkban

a) Kortárs magyar írók kislexikona, 1959-1988. (Bp. 1989.) 446.p.

b) Magyar és nemzetközi ki kicsoda, 1992. (Bp. 1992.) 914.p.

Varga Imre (Kisgyarmat, 1950. febr. 5.): költő, műfordító. 1968-ban érettségizett, majd a pozsonyi Komenský Egyetemen végzett néhány szemesztert filozófia–magyar szakon. 1971-től nyomdai korrektor, papírgyári munkás, illetve szabad foglalkozású író volt. 1973 és 1980 között a pozsonyi Irodalmi Szemlénél korrektorként, később szerkesztőként dolgozott. 1980-tól ismét szabad foglalkozású íróként élt. 1982-ben települt át Magyarországra. 1982–1983-ban az Állami Gorkij Könyvtár alkalmazottja volt, azóta szabad foglalkozású író. – *Művei*: *Crusoe-szaltók* (versek, 1975); *A medve alászáll* (versek, 1977); *Sárkányölő Jankó* (verses népmese-feldolgozás, 1978); *Boszorkányszombat* (versek és verses játék, 1981); *Ember/Világ rapszódia* (versek, 1985); *Önarckép – nélkülém* (válogatott és új versek, 1986).

VARGA Imre költő, műfordító. Kisgyarmat, Csehszlovákia, 1950. febr. 5. T.: Komenský Egy., Pozsony, filozófia–magy., 1968–69. 1971–73 nyomdai korrektor, papírgyári munkás, 1973–80 a pozsonyi *Irodalmi Szemle* korrektora, szerk., 1980–82 szabadfoglalkozású író, 1982–83 az Áll. Gorkij Könyvtár munkatársa, 1983– szabadfoglalkozású író. 1982– Magyar.-on él. József Attila-díj [kanadai, 1983]. **F. m.**: *Crusoe-szaltók* (1975), *A medve alászáll* (1977), *Sárkányölő Jankó* (verses mese, 1978), *Boszorkányszombat* (1981), *Rejtett ösvény* (csehszlovákiai magy. költők antológiája 1919–1945, összeáll., 1980), *Ember/Világ rapszódia* (1985), *Önarckép – nélkülém* (1986), *Életrajz* (1989), *Légy önmagad* (interjúk az egészséges életéről, 1990), *Ének éneke* (1991).

c) Ki kicsoda Kassától – Prágáig? (Szekszárd, 1993.) 320.p.

[1157] Varga Imre (Kisgyarmat, v. Hont vm., 1950.febr.5.-): író, költő. — Sz: Imre, Albert Margit földművesek. — 1968: Ipolyságon éretts. 1968/70: a pozsonyi Komenský Egy. Bölcs. Karának m.fil. szakán kezdett tanulm. — 1970/73: papírgyári munkás Párkányban. 1973/80: az *Irod. Szemlénél* korrektor, szerk. 1982/83: a bpi Áll. Gorkij Kvtárban kvtáros, 1983- író. 1980: Madách Imre-díjat ítelték oda neki, visszavonták; a *Mozgó Világ* Aszú-díját, 1983: Amerikai József Attila-díjat kapott. 1982- Bpen él. Ő az első, aki m. versben szl. helyneveket említ (1981: Szelek városa versciklus) — Versei, szl., orosz, német ford. is, prózái, kritikái, kvismert., színibírálati, cikkei cseh és szl. ford.: *Irod. Szle* (1967-, 1972:2.sz. Áttetsző tükör optikája; 1973:4.sz. Alice, az underground műzsája; 1975:2.sz. „Nedvesen tartani a puskaport“, 1975:3.sz. Kövületek az asztalon, 1975:5.sz. Feltárás helyett leltár), *Új Ifjúság* (1967-), *Hét* (1969-), *Népművelés* (1969-), *Egyszemű éjszaka* (Pozsony, 1970), *Új Szó* (1970-), *Vasárnapi Új Szó* (1970-), *Madách Naptár* (1974-), *Tábortűz* (1976-), *Nő* (1977-), *Szabad Földm.* (1977-), *Kis Építő* (1978-), *Tapsiraré-tapsórum* (Pozsony, 1978), *Életünk, M .Nemz. Mozgó Világ, Tűzpalota* (Pozsony, 1990). — M: 1. *Crusoe-szaltók. Versek. Pozsony, 1976.* — 2. *A medve alászáll. Versek. Uo., 1977.* — 3. *Sárkányölő Jankó. Verses mese. Uo., 1978.* — 4. *Boszorkányszombat. Versek. Uo., 1980.* — 5. *Rejtett ösvény. Cssl. m. költők 1918/1945. Összeáll. Pozsony, 1980.* — 6. *Visszatekintő emlékezés az iszonyatos földrengésről. Írta Štefan Korbel. Ford. Uo., 1981.* — 7. *Ember/Világ rapszódia. Két vers. Bp., 1985.* — 8. *Önarckép – nélkülem. Vál. és új versek. Uo., 1986.* — 9. *Íletrajs. Versek. Uo., 1989.* — 10. *Szomorú komédiák. Írta Lubomír Feldek. Színmű. Ford. Uo., 1990.* — 11. *Légy önmagad! Beszélgetések jogáról, kreatív, egészséges életmódról, természetgyógyászatról. Bp., 1990.* — 12. *Nap és hold közt a rét. Versek. Uo., 1991.* — Szerk. 1973/80: az *Irod. Szemlét*; 1982/89: az *Életünk* külső munk. — Betűjegyei: vai; -va; (varga i-); (-varga-); -vim-; **-sze-** *Vasárnapi Új Szó* 1970.III.22. (Bábi Tibor: A fiatal költészeté a szó), 1975:23.sz. (Zalabai Zsigmond: Sokszemközt V.I.vel). — *Hét* 1976:33.sz. (Cselényi László: Költészetünk arcképcsarnoka: V.I.) — *Görömbei* 1982:396. — *Szöke* II:557., III:760. — *Kortárs m. írók kislex.* 1989:446.